

Ομιλία Αντώνη Καρατζά στην ανοιχτή συζήτηση για το μέλλον του βιβλίου

Αξιότιμε κ Πρόεδρε της Δημοκρατίας και αγαπητέ δάσκαλε.

Αξιότιμε Πρόεδρε της Τάξης των Γραμμάτων και των Τεχνών της Ακαδημίας Αθηνών

Αγαπητέ Πρόεδρε της Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων

Αγαπητοί Καθηγητές και Καθηγήτριες,

Αγαπητοί Συνάδελφοι

Φίλες και φίλοι

Θα ήθελα καταρχήν να ευχαριστήσω τον φίλο εκδότη Γιώργο Δαρδανό για την τιμητική πρόσκληση να απευθυνθώ σε ένα τόσο εκλεκτό ακροατήριο.

Θα ήθελα να ξεκινήσω με λίγα λόγια για τον ΟΣΔΕΛ και το ρόλο του στα γράμματα και τις επιστήμες.

Ο Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης Έργων του Λόγου (ΟΣΔΕΛ) είναι μη κερδοσκοπικός αστικός συνεταιρισμός, ανήκει στα μέλη του, συγγραφείς και εκδότες, διοικείται από αυτά και εποπτεύεται από τον Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας και το ΥΠΠΟ. Τα δε μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου είναι άμισθα και αιρετά, ψηφίζονται από τους δημιουργούς και τους εκδότες.

Σκοπός του ΟΣΔΕΛ ο οποίος έλκει την υπόστασή του από τον Νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων, τον 2121/93, είναι η προαγωγή και προστασία των πνευματικών και συγγενικών δικαιωμάτων των δημιουργών και εκδοτών έργων του λόγου που επιτυγχάνεται μέσα από σειρά πολιτιστικών δράσεων καθώς και της συλλογικής διαχείρισης των πνευματικών δικαιωμάτων μέσω της είσπραξης και διανομής -σε δημιουργούς και εκδότες- της λεγόμενης εύλογης αμοιβής όπως ορίζει το άρθρο 18 του Ν 2121/93.

Η εύλογη αμοιβή, όρος νομικός, είναι η αμοιβή που οφείλεται στον συντάκτη και τον εκδότη ενός επιστημονικού άρθρου ή στον δημοσιογράφο και εκδότη της εφημερίδας για την δυνατότητα που παρέχει η Πολιτεία σε κάθε πολίτη της να αναζητήσει αυτό το άρθρο κάπου έντυπα ή ηλεκτρονικά και να το εκτυπώσει για να το αξιοποιήσει για ιδιωτική χρήση.

Μια λογική απορία είναι: Από πού μαζεύονται τα χρήματα της εύλογης αμοιβής για να διανεμηθούν στους δημιουργούς και τους εκδότες; Το άρθρο 18 λοιπόν του Ν 2121/93 ορίζει συγκεκριμένα ένα τέλος, ένα μικρό ποσοστό επί της αξίας των εισαγωγών από τους εισαγωγείς φωτοτυπικών συσκευών, χαρτιού εκτυπώσεως, σαρωτών, εκτυπωτών και προσφάτως με τον Ν 4481/2017, τους εισαγωγείς Η/Υ, κινητών τηλεφώνων, ταμπλετών και λοιπών ηλεκτρονικών συσκευών, οφείλεται στους Οργανισμούς Συλλογικής Διαχείρισης, οι οποίοι μέσα από ένα αλγόριθμο που έχει άμεση σχέση με την ετήσια παραγωγή κάθε δημιουργού ή/και εκδότη διανέμει το ποσό που αντιστοιχεί σε αυτή την παραγωγή.

Το 2018, πέρυσι, ο ΟΣΔΕΛ διένειμε περίπου 1.000.000€ σε πάνω από 3000 δικαιούχους, συγγραφείς, μεταφραστές, δημοσιογράφους και εκδότες.

Ο Οργανισμός λειτουργεί από το 1997 με άδεια και υπό την εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού και εκπροσωπεί σήμερα περισσότερους από 7.500 συγγραφείς, δημοσιογράφους και μεταφραστές και περισσότερους από 800 εκδότες στους οποίους περιλαμβάνονται αυτοί των βιβλίων, των περιοδικών και του Τύπου. Δηλαδή το σύνολο σχεδόν του πολιτιστικού κεφαλαίου της χώρας.

Επίσης, εκπροσωπεί σχεδόν το σύνολο των αλλοδαπών έντυπων εκδόσεων από 31 χώρες του κόσμου μέσω συμβάσεων αμοιβαιότητας με τους αντίστοιχους οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης.

Αποστολή και διαχρονική στόχευση του ΟΣΔΕΛ είναι όχι να απαγορεύσει αλλά να διευκολύνει τη νόμιμη πρόσβαση ή/και αναπαραγωγή έντυπων έργων για την κάλυψη εκπαιδευτικών αναγκών ή για τη χρήση από επιχειρήσεις, να εισπράττει και να αποδίδει τα δικαιώματα στους δικαιούχους, καθώς και να προστατεύει τα έργα τους από τις δύο σύγχρονες μάστιγες των έργων του λόγου την λογοκλοπή και την πειρατεία. Τέλος επιδιώκει τη βελτίωση της Ελληνικής και Ευρωπαϊκής νομοθεσίας και τη συνειδητοποίηση της σημασίας των πνευματικών δικαιωμάτων από την Ελληνική κοινωνία.

Διότι κυρίες και κύριοι

Η κατοχύρωση και προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων είναι συστατικό στοιχείο κάθε ευνομούμενης κοινωνίας, είναι συνυφασμένη με την ελευθερία του λόγου και τους θεσμούς, με την ίδια την δημοκρατία.

Χωρίς σεβασμό της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν υπάρχει δημιουργία και χωρίς δημιουργία δεν υπάρχει πολιτισμός.

Παράλληλα, ο Οργανισμός υλοποιεί σειρά δράσεων πολιτιστικού και κοινωνικού περιεχομένου πολύ μεγάλης σημασίας, όπως:

- Η καταγραφή της εκδοτικής παραγωγής στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της οποίας διατηρεί και ενημερώνει συνεχώς την πιο εκτενή βιβλιογραφική βάση (osdelnet.gr).
- Ετήσιες σταθερές δράσεις που ενισχύουν τη φιλιαναγνωσία.
- Δράσεις που συμβάλλουν στη διάδοση ελληνικών έργων στο εξωτερικό, όπως επίσης και στην παρουσία και συμμετοχή δημιουργών και εκδοτών στα διεθνή fora.
- Έρευνες που αποτυπώνουν τα δεδομένα τα οποία αφορούν στην αγορά του βιβλίου.
- Δράσεις που συμβάλλουν στην καλλιέργεια κουλτούρας σεβασμού των πνευματικών δικαιωμάτων, καθώς και στην καταπολέμηση της παράνομης αντιγραφής έργων του λόγου.
- Βραβεία σε νέους δημιουργούς, μεταφραστές και δημοσιογράφους για έργα και επιδόσεις εξαιρετικής αξίας και ειδικού βάρους.
- Επιστημονικά συνέδρια που συμβάλλουν στην προώθηση των Γραμμάτων και του πολιτισμού.
- Πολιτιστικές δράσεις που συνδέονται με την προώθηση του έργου του ΟΣΔΕΛ και προάγουν τον πολιτισμό στη χώρα μας.

- Μη εμπορικές εκδόσεις με ευρύτερη πολιτιστική αξία.
- Καλλιτεχνικές, επιμορφωτικές και εκπαιδευτικές εκδηλώσεις με αντικείμενο το βιβλίο, τα έργα του λόγου και τους δημιουργούς.
- Μια πρόσφατη πρωτοβουλία του ΟΣΔΕΛ που δρομολογείται σε συνεργασία με την Εταιρεία Συγγραφέων είναι η εκπόνηση μιας πολύ σημαντικής δράσης ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΡΩΓΗΣ ευπαθών οικονομικά Συγγραφέων οι οποίοι έχουν προσφέρει πολλά στα γράμματα και τις επιστήμες της χώρας.

Επίσης ο Οργανισμός εκπροσωπεί την Ελλάδα σε διεθνείς ενώσεις συλλογικής διαχείρισης και τις αντίστοιχες διεθνείς ομοσπονδίες (IFRRO, PDLN κ.λπ.).

Όσοι από τους παρευρισκόμενους είστε οποιουδήποτε είδους δημιουργοί ή εκδότες σας προτρέπω να εγγραφείτε στον ΟΣΔΕΛ, είναι εντελώς δωρεάν, δεν έχετε καμία οικονομική υποχρέωση.

Εάν πάλι το επιθυμείτε να γίνετε μεριδιούχοι-συνέταιροι στον ΟΣΔΕΛ και να συμμετέχετε στα κοινά του Οργανισμού η οικονομική σας υποχρέωση αν είστε δημιουργοί είναι 100€ άπαξ, είτε έτσι είτε αλλιώς είστε περισσότερο από ευπρόσδεκτοι.

Ας γνωρίζετε πάντως για όσους δεν το έχουν πράξει ακόμα, ότι τα χρήματα που σας αναλογούν είτε είστε δημιουργοί είτε εκδότες είναι εκεί και σας περιμένουν, εάν δεν έρθετε να τα εισπράξετε τοποθετούνται σε αποθεματικά και απελευθερώνονται για κοινωνικές ή άλλες δράσεις μετά την παρέλευση 15ετίας.

Το ερώτημα που τίθεται μέσα από αυτή την καλαίσθητη συλλογή που παρουσιάζεται σήμερα είναι: Σελίδες στην Οθόνη ή το Χαρτί ?

Κυρίες και κύριοι,

Είτε στην οθόνη είτε στο χαρτί, το βιβλίο είναι πνευματικό έργο και ως τέτοιο διαδίδεται ανεξαρτήτως του μέσου που διανέμεται. Εν αρχή ην ο λόγος, ο εργάτης του λόγου, ο δημιουργός του έργου. Έπεται ο επιμελητής, ο στοιχειοθέτης και ο επενδυτής, δηλαδή ο εκδότης. Η συνεργασία όλων έχει ως αποτέλεσμα την κυκλοφορία του βιβλίου, ως ολοκληρωμένο έργο.

Το βιβλίο είτε στην ηλεκτρονική είτε στην έντυπη του μορφή ταξιδεύει. Διακινείται, πωλείται, διαβάζεται, αναπαράγεται με πολλούς τρόπους πλέον. Αυτό οδηγεί και στην αναδιαμόρφωση του πλαισίου των πνευματικών δικαιωμάτων. Η οδηγία της ΕΕ για την Ψηφιακή Αγορά και τα πνευματικά δικαιώματα που ψηφίστηκε μόλις χθες με την θετική ψήφο της Ελλάδας βρήκε θερμούς υποστηρικτές, αλλά και φανατικούς πολέμιους. Δυστυχώς, τα δικαιώματα, πνευματικά και συγγενικά, ως άυλο αγαθό δεν απολαμβάνουν της αναγνώρισης που θα έπρεπε. Ειδικότερα στην Ελλάδα, ακόμα και φορείς που υποτίθεται ότι θεσμικά θα έπρεπε να προστατεύουν τα πνευματικά δικαιώματα κωφεύουν εκκωφαντικά, όταν έρχεται η ώρα να συζητήσουν για την επίλυση χρόνιων ζητημάτων σχετικών με την παραβίαση τους.

Η χώρα μας κυρίες και κύριοι -οφείλουμε να το γνωρίζουμε αυτό- εξακολουθεί να είναι ίσως και η μοναδική χώρα στην Ευρώπη, στην οποία οι δημιουργοί και εκδότες δεν αμείβονται για

τη χρήση των έργων τους από εκπαιδευτικούς οργανισμούς ή δημόσιες βιβλιοθήκες παρά τις ρητές προβλέψεις του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο ψηφιακός κόσμος διευκολύνει την πρόσβαση στα έργα του λόγου, παράλληλα όμως, δημιουργούνται νέες πράξεις αναπαραγωγής. Η αποθήκευση, ο διαμοιρασμός, το «ανέβασμα» και «κατέβασμα» στον παγκόσμιο ιστό, όροι που πλέον ακούμε και χρησιμοποιούμε καθημερινά αποτελούν πράξεις αναπαραγωγής. Είναι η μετεξέλιξη της φωτοτυπίας, η μετεξέλιξη της αναπαραγωγής που ακολουθεί αυτήν του βιβλίου.

Τα πνευματικά δικαιώματα αποτελούν περιουσία του δημιουργού και ως τέτοια πρέπει να αντιμετωπίζονται.

Στον σύγχρονο κόσμο, οι πνευματικοί δημιουργοί και οι εκδότες των βιβλίων κατανοούν πλήρως τα ζητούμενα της κοινωνίας, τις δυνατότητες που παρέχει η τεχνολογία και δεν στάθηκαν ούτε θα σταθούν ποτέ εμπόδιο στις εξελίξεις. Και αυτοί την ευρύτερη διάδοση των έργων τους επιθυμούν, την ευρύτερη πρόσβαση του κοινού σε αυτά.

Το ζητούμενο είναι να υπάρχει το θεσμικό πλαίσιο που θα τους ανταμείβει και θα τους αποζημιώνει για την όποια χρήση γίνεται στην δική τους περιουσία. Προχωρώντας ένα βήμα μπροστά, το κύριο ζητούμενο είναι να αντιληφθεί η κοινωνία πως το πνευματικό δικαίωμα είναι περιουσία, είναι κτήμα του δημιουργού του έργου και ταυτόχρονα το μέσο για την ανταμοιβή του, το κίνητρο για να υπάρχει δημιουργία. Εάν αυτό επιτευχθεί, δεσμεύσεις και περιορισμοί δεν θα έχουν λόγο ύπαρξης.

Ο ΟΣΔΕΛ παρακολουθεί τις διεθνείς εξελίξεις τόσο στον τομέα των δικαιωμάτων, όσο και σε αυτόν του βιβλίου και προσαρμόζεται αναλόγως.

Βασική επιδίωξη του Οργανισμού τα επόμενα χρόνια είναι η ανάπτυξη της αδειοδότησης γενικότερα και ειδικότερα στην εκπαίδευση και όπου αλλού η ανάγκη για αναπαραγωγή έργων του λόγου είναι κατά τεκμήριο μεγαλύτερη. Ο ΟΣΔΕΛ παρέχει ήδη από τις αρχές τις δεκαετίας άδειες για χρήση μέσω ψηφιακής αναπαραγωγής και πλέον ανταποκρινόμενος στις ανάγκες της εκπαιδευτικής κοινότητας σχεδιάζει την υλοποίηση του επόμενου βήματος, δηλαδή της παροχής του περιεχομένου, επιπλέον της άδειας.

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας δίνει πλέον αυτήν την δυνατότητα, η οποία έχει πολλαπλά οφέλη για τους χρήστες, τόσο ποιοτικά όσο και διαχειριστικά.

Βέβαια, όσον αφορά στις προτιμήσεις του τελικού χρήστη υπάρχουν πολλά παράδοξα. Παρά την γενικευμένη πεποίθηση ότι οι νέοι προτιμούν την οθόνη από το χαρτί όταν έρχεται η ώρα της μελέτης και της αφομοίωσης αυτό αντιστρέφεται.

Προφανώς οι νέοι προτιμούν να περιδιαβάσουν ψηφιακά και όχι έντυπα τα Νέα και τις ανακοινώσεις ή να σκρολάρουν στην οθόνη το περιεχόμενο των κοινωνικών δικτύων. Όταν όμως χρειαστεί να μελετήσουν για να δώσουν εξετάσεις η προτίμησή τους σύμφωνα με διεθνείς μελέτες είναι συντριπτικά υπέρ του έντυπου βιβλίου.

Πρόσφατα και στην Ελλάδα είχαμε την ευκαιρία να το επιβεβαιώσουμε αυτό όταν ενημερωθήκαμε στον ΟΣΔΕΛ πως οι σπουδαστές Ελληνικού Παν/κού Ιδρύματος το οποίο έχει αδειοδοτηθεί από τον ΟΣΔΕΛ για να παρέχει στους φοιτητές του ηλεκτρονική πρόσβαση σε

σελίδες στην οθόνη, ζητούν την επαναφορά στην πρότερη κατάσταση, της πρόσβασης σε σελίδες σε χαρτί (Μας έγινε πολύ πρόσφατα στον ΟΣΔΕΛ διερευνητικό ερώτημα από το ΕΑΠ να αδειοδοτήσουμε μαζί με τη ψηφιακή και την φωτοτυπική αναπαραγωγή «γιατί οι φοιτητές γκρινιάζουν ότι δεν μπορούν να διαβάσουν από την οθόνη ενώ ταυτόχρονα τα κόστη εκτύπωσης είναι υψηλά».)

Αυτό αποδεικνύει πως τελικά το ερώτημα οθόνη ή χαρτί δεν έχει μία απάντηση, αλλά αυτή εξαρτάται από τις ανάγκες που επιθυμεί να καλύψει ο χρήστης μέσα από την χρήση ενός βιβλίου.

Κλείνοντας, θα ήθελα να επαναλάβω πως το μέσο ανάγνωσης και κυκλοφορίας ενός βιβλίου, αν θα είναι δηλαδή σε χαρτί ή ένα ηλεκτρονικό αρχείο, δεν θα το επιλέξει ούτε ο δημιουργός ούτε ο εκδότης. Και παρά το γεγονός ότι μια δεκαετία μετά την διάδοση των ηλεκτρονικών βιβλίων, η επιλογή σε μεγάλο βαθμό έχει γίνει και το χαρτί-με μοναδική ίσως εξαίρεση τον Τύπο, διατηρεί τα ηνία και την μεγάλη πλειοψηφία των μεριδίων αγοράς, όχι μόνον στην Ευρώπη αλλά ακόμη και στην Αμερική.

Σε κάθε περίπτωση, είτε το βιβλίο είναι έντυπο είτε ηλεκτρονικό, η αξία του βρίσκεται στο περιεχόμενο. Για το πώς αυτό θα διανεμηθεί, ύστατος κριτής είναι μόνο ο αναγνώστης του παρόντος και του μέλλοντος.

Σας ευχαριστώ